

Оксана ЯКОВИНА

НАЦІОНАЛЬНА ТРАНСЦЕНДЕНЦІЯ, СМИСЛ, ДІАЛОГ У ПАРАДИГМІ СЕРЦЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 1 (31).

Яковина О. Національна трансценденція, смисл, діалог у парадигмі серця Тараса Шевченка; 17 стор.; кількість бібліографічних джерел – 7; мова – українська.

Анотація. У статті йдеться про парадигмальні характеристики концепту серця в поезії Тараса Шевченка. Національний вимір концепту виявляється через трансцендентно-метафізичний синтез сучасного й історичного, синтагми та парадигми образів.

Ключові слова: концепт серця, національна парадигма, трансцендентність, буття, метафізичне переживання, контекст.

Філософи ХХ століття (К. Ясперс, М. Гайдеггер та ін.) визначають раціональність людини не стільки як рефлексію, скільки як процес, що урівноважує етапи інтенціонального пізнання. В цьому аспекті концепт серця у Шевченка постає єдністю раціонального, естетичного, етичного та інтуїтивного.

Європейська інтелектуальна традиція, яка у ХІХ ст. набула опозиційних векторів розвитку (християнство та секуляризація), позначилася на лектурі Тараса Шевченка: Біблія, «Наслідкування Христа» Томи Кемпійського, Данте Аліг'єрі, В. Шекспір, Р. Бернс, естетика польського філософа К. Лібельта, А. Міцкевич та ін., з одного боку, та Ж.-Б. Мольєр, Вольтер, Дж.-Н.-Г. Байрон, Й.-В. Гете, Й.-Ф. Шіллер та ін., з другого. Проте обидва напрями інтелектуальної традиції свідчать про загальнохристиянський та загальноєвропейський характер формування концепту серця у свідомості поета.

У межах концепту образ серця інтегрується в певний, заданий автором контекст. Так зароджується емпірично-трансцендентний характер концепту, тобто його сутнісний зміст, підтексти, що виникають у динаміці синтезу свідомості поета й читача. Ю. Степанов помічає, що «поняття "визначається", натомість концепт "переживається"». Він уміщує в себе не лише логічні ознаки, але й компоненти наукових, психологічних, авангардно-художніх, емоційних та побутових явищ і ситуацій» [5, с. 20]. Відповідно, твориться парадигма сприйняття поетичного слова через синтез образів та синтез підтекстів, що є формою внутрішнього перманентного діалогу автора й читача, межею їхнього взаєморозуміння.

Концептуалізація образів у Шевченка пов'язана з тематикою творів. У синтезі етичного та естетичного досвіду митця емоція набуває трансцендентного характеру, що допомагає автору

«дослухатися» до своїх персонажів, визначає межу сприйняття й розуміння. Так створюється індивідуальний обсяг концепту, що переживається як спосіб розуміння «іншого» (П. Рікер). Концепт у Шевченка, за Ю. Барабашем (у даному разі досліднику йдеться про концепт України), «належить площині конкретно-історичної модальності і водночас сфері метафізичній, трансцендентній; це явище, закорінене в реальному часі й просторі, й разом категорія онтологічна, буттєва...» [1, с. 12]. Таке розуміння Ю. Барабашем концепту в Шевченка може бути узагальненням. М. Коцюбинська, аналізуючи творчість Шевченка, вказує на «кругообіг образів», «виникнення гнізд споріднених образних понять», «статичне повторення Шевченком однієї формули... і її динамічного розвитку», «розвиток цілого гнізда образних аналогій», «постійну присутність наскрізного образу», пошук поетом «відповідностей, перегуків з настроєм, ситуацією, характером цілого», «виникнення неусвідомлених, але безпосередніх асоціацій з іншим образним застосуванням» тієї чи іншої ознаки, «багатозначність», «другий план», «подвійне дно», «проростання образу щоразу по-новому в контексті» [3, с. 80-94, див. також: 2]. Таким чином, дослідниця, не вживаючи безпосередньо термінів «концепт» чи «парадигма», узагальнює образний світ Шевченка, власне, до концептуального рівня. Аналізові образу серця присвячено розділ «Чого серце плаче, ридає, кричить...» у праці С. Смаль-Стоцького «Т. Шевченко. Інтерпретації» [4]. Проте дослідник не мав на меті системно розглянути парадигму серця в контексті всієї творчості Шевченка, він зосереджує увагу виключно на стражданнях і пригніченості серця самого поета, «ставить діагносту цього болю серця в Шевченка», не враховуючи різноманітності контекстів і характерів персонажів, що не дозволяє простежити повноту функціонування образу серця у Шевченкових творах.

Завдяки концептам авторський стиль Шевченка має вплив на читача: концепти виявляють

динаміку семантичних полів твору, багатство асоціацій автора, емоційні та оціночні забарвлення. Зокрема, Шевченків концепт серця через систему образів набуває символічних узагальнень відповідного досвіду поета, створює нову мотивацію.

Саме концепт серця у Шевченка є підставою для націоналістичного, націоналістичного, антропологічного історіософського контекстів творів. Соціокультурні, національні та інші структурні складові творчої думки поета виявляються через трансцендентно-метафізичний синтез емоцій та оцінок, сучасного й історичного, синтагми й парадигми образів. Так відбувається узагальнення до рівня символу й збереження відповідного інформативного коду в ментальності читача. У цьому й полягає основна дія концепту, власне, – в межі сприйняття й розуміння, у моменті контакту як взаємовідчуження між автором і читачем.

Динаміка концепту серця у Шевченка вимагає враховувати герменевтичний підхід: бінарність образів породжує стильові форми, впливає на світобачення. Творчий акт починається зі зміни системи внутрішніх форм, системи естетичного сприйняття сутнісного змісту поняття (з підтекстів, що викликають трансцендентне відчуття зв'язку між думками) в опозиціях тексту і відповідної зміни емоцій та значень. Відбувається переосмислення впливу минулого на сучасність, що вимагає нового присудкового синтезу, нової предикативної інформації. Це поглиблює традиційний зміст підмета-предмета, що впливає на патос відчуження життя, на взаєморозуміння автора й читача.

Так розкривається евристичність стилю, або його метафізичність. Отже, герменевтичний метод у поетичному аналізі враховує трансцендентність думки. Авторський символізм як розширення змісту, «розкриття міту» (Г. Грабович) відбувається на етапі патосу, захоплення, зародження нового відчуття, нового розуміння, який можна назвати ідіоматично-символічним. Це результат дії змістових опозицій тексту, момент зустрічі синтагми й парадигми. Розширення змісту понять вимагає трансформації подій і предикації в емоційних і смислових аспектах стилю.

Розрив герметичності кола «подія – текст – патос» утворює, за Гадамером, відчуження незавершеності інтерпретації. Іншими словами, геніальність автора залишає місце для співтворчості з ним читача: чим глибший текст, тим більше він відкритий для різних інтерпретацій. Розуміння тексту невіддільне від саморозуміння інтерпретатора. Це шлях до актуалізації буття (сприйняття читачем творчого акту автора), шлях до онтологізації діалогу між автором і читачем. Відтак, герметичність тексту є підставою для поліконцептуальності розуміння, шляхом до необмеженого поглиблення інтерпретації.

Концепт серця у творах Шевченка виявляє динаміку функціонального й смислового навантаження тексту. На відміну від конкретних образів

парадигмальні характеристики серця виявляють себе насамперед інтенціонально, як напрям поетичної думки, який набуває метафізичної мети: самопізнання людини в історичному контексті. Концепт серця у Шевченка містить у собі прагнення розуміння «іншого» (П. Рікер), розуміння людини взагалі, яку поет у різних іпостасях описує через своїх персонажів. Так через національні характеристики життя латентно, у підтекстах, актуалізується буттєвість історії. Історії не лише як пам'яті, але як сталої реальності, яка фокусує минуле, теперішнє й майбутнє. Історія як те, що було, зумовлює те, що є, і впливає на те, що буде. Смісловий код Шевченкового поетичного слова твориться на ґрунті авторського переосмислення й переживання душі народу, вираженої через фольклор і народну релігійність, та авторської рецепції української ментальності, актуалізованої в історичній парадигмі.

Вплив на читача здійснюється за допомогою авторського стилю. Важливе навантаження мають у Шевченка мотиви, що передають світовідчуження поета. Через той чи інший мотив виражається імпліцитне бажання автора чи його персонажа. Мотиви перетинаються з образами серця, пов'язують і утримують функціональні рівні концепту в системі. Наприклад, мотив простору (стеги, лани широкополі, Дніпро, гаї тощо), мотив сирітства (дитина під тинном, покритка, байстрюк тощо), мотиви часу, шляху, свободи, самотності, кохання, спільної справи тощо, – утворюють смислові ціннісні ракурси, з позицій яких читач сприймає конкретні образи серця. Залежно від власної системи цінностей читач сприймає або не сприймає авторський дискурс, а отже, співтворить чи не співтворить запропонований автором концепт, тобто вживається чи не вживається в запропоновану тему. Так у співтворчості автора з читачем створюються концепти, і зокрема концепт серця. Це відбувається саме на межі сприйняття та розуміння тексту.

Функціональні складові концепту серця (мотив, образ, тема) по-різному виявляють його парадигму. Латентна функція мотиву виявляється у пробудженні прихованих у пам'яті цінностей. Шевченків мотив могили викликає асоціації з руїною України, мотив шляху відсилає до переживання реальності долі, мети життя, мандрівки, повернення додому тощо. Прихована мотивація супроводжує всі поетичні твори Шевченка. Завдяки їй стає зрозумілою смиренність поета у нібито революційному вірші «Як умру, то поховайте...». Цінності свободи висловлюються через топоси простору («степ широкий», «Україна мила», «лани широкополі», «Дніпро», «кручі», «синє море», «лани», «гори»). Мотив могили:

Як умру, то поховайте
Мене на могилі...

(рядки 1 – 2), –

уособлює майбутнє, пов'язане з тілесною смертю поета, його молитвою «до самого Бога» й відродженням України. Підтексти сакральності місії

автора й водночас його покори виявляють концептуальність майбутнього, яке станеться як благо після страждань і боротьби:

І мене в сем'ї великій,
В сем'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом

(рядки 21 – 24).

Слово «незле тихе» наголошує на тому, що боротьба матиме Божі плоди за умови внутрішнього смирення. Якимось чином це смирення вказує на необхідний стан серця. Саме тому серце, за Сквородою і Юркевичем, є «набагато вище людської душі та духа» [6, с. 27-28]. Зазначений стан серця – це духовне переживання, яке переносить читача на буттєвий рівень і концептуалізує «переживання серця» автора:

...отойді я
І лани, і гори –
Все покину, і долину
До самого Бога
Молитися... а до того
Я не знаю Бога...

(рядки 11 – 16).

Основною передумовою такого стану серця у Шевченка постає мотив свободи, чи то радше її відсутності. Телеологія вірша завдяки імпліцитному концепту серця створює розуміння того, що рабство є формою руйнації людської гідності. І цей стан агонії у метафізичному прагненні свободи провокує богоборчий мотив:

...а до того
Я не знаю Бога...

Богоборче почуття, згідно біблійних текстів, є етапом, який людина проходить на шляху до примирення з Богом і отримання відповіді на свої головні питання. У Старому Завіті Яків бореться з Богом.¹ Залишившись травмованим, Яків переміг – отримав благословення, нове буття, новий

життєвий смисл. Травма, яку Яків дістав, є постійним нагадуванням про необхідність смирення в боротьбі. І тільки за умови такого упокореного стану серця Бог бажає бути переможеним.

Шевченко – за аналогією подібно до Якова (Буття 32: 25-32) чи Йова (Книга Йова), внутрішнім шляхом душі – пережив життєву травму, яка відкрила його на передчуття можливого благословення за умови смирення перед Богом. Саме в цьому напрямі образ серця еволюціонує у творчості поета. За такого стану серця можлива перемога як благо, перемога як благословення – здобуття (відновлення, отримання) «сем'ї великої», «сем'ї вольної, нової».

Загалом система емоційно-сміслових підтекстів, створених за допомогою різноманітних образів серця у творчості Шевченка, посилює трансцендентне переживання творів поета читачем.

Діалог, взаєморозуміння, віднаходження відповіді на власний духовний пошук є джерелом того, що «серце б'ється, любо...» («На вічну пам'ять Котляревському»). Тому спільність цінностей, що передається Шевченком за допомогою концепту серця, є елементом процесу, який перетворює групу людей на громаду чи народ («Гайдамаки», «Гамалія», «Холодний Яр» та ін.). Цінності визначаються бажаннями, прагненнями людей. Тому філософське поняття серця у Шевченка найперше пов'язане з вольовим мотивом свободи:

За святую правду-волю
Розбойник не стане,
Не розкує закований
У ваші кайдани
Народ темний, не заріже
Лукавого сина,
Не розіб'є живе серце
За свою країну...

(«Холодний Яр», рядки 61 – 68).

Образи «за святую правду-волю», «живе серце», «за свою країну» та ін. створюють емоційно-сміслові підтексти, які переживаються читачем, або трансцендують у ширший буттєвий контекст.

Буттєва проблематика найглибше виявляється у темі порозуміння українців і набирає форми болючого історичного й морально-духовного питання. Шевченко шукає відповідь на нього мало не протягом цілого творчого життя. Ще у поезіях «Думка – Тече вода в синє море...», «Думка – Вітре буйний, вітре буйний!..», «Думка – Тяжко-важко в світі жити...» та «Думка – Нащо мені чорні брови...» (всі – 1838) поет оплакує соціально-історичну необхідність полишати рідний край (бути на чужині). Зокрема в останній «Думці» мотив сирітства безпосередньо пов'язаний із проблемою незрозуміння з боку «своїх», непотрібності «своїм»:

Свої люде – як чужії,
Ні з ким говорити;

¹ «Зостався Яків сам. Тоді хтось боровся з ним, ще поки на світ не займалося. Та побачивши, що не перемаже його, доторкнувся суглобу його стегна, й суглоб Якового стегна звихнувся, коли він боровся з ним. І каже той: «Пусти мене, бо вже на світ благословиться». А Яків відповів: «Не пушту тебе, хіба що поблагословиш мене». А цей спитав його: «Як тобі на ім'я?» Він і каже: «Яків». Тоді той відповів: «Не Яків буде більш твоє ім'я, а Ізраїль, бо ти змагався з Богом і з людьми та й переміг». Тоді Яків спитав його: «Скажи, будь ласка, своє ім'я?» А цей відповів: «Чого питаєш про моє ім'я?» І тут поблагословив його. [...] І сонце йому (Якову – О. Я.) засяло..., але кульгав на стегно (Буття 32: 25-32). Екзегезу цього тексту розкрито в праці французького теолога, домініканця М. Д. Моліньї [7].

Нема кому розпитати,
Чого плачуть очі;
Нема кому розказати,
Чого серце хоче,
Чого серце, як голубка,
День і ніч воркує;
Ніхто його не питає,
Не знає, не чує...

(рядки 15 – 24).

Наслідком непотрібності «своїм» постає стан безпорадності, безвиході:

Плач же, серце, плачте, очі,
Поки не заснули...

(Там само, рядки 29 – 30).

Пізніше проблема взаєморозуміння / нерозуміння набуває більш виразного історично-політичного контексту («За що ми любимо Богдана?..», «І мертвим, і живим...», «Кавказ» та ін.):

За що ми любимо Богдана?
За те, що москалі його забули,
У дурні німчики обули
Великомудрого гетьмана
(«За що ми любимо Богдана?..»);

Доборолась Україна
До самого краю.
Гірше ляха свої діти
Її розпинають...
(«І мертвим, і живим...», рядки 194 – 197);

Обніміться ж, брати мої.
Молю вас, благаю!
(Там само, рядки 260 – 261);

Борітеся – поборете,
Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!..
(«Кавказ», рядки 61 – 64), –

та ін.

Фольклорні, історичні, релігійні образи й сюжети та відповідна мова текстів утворюють синтез почуття й думки, динаміку свідомості, відчуття чогось рідного. Така динаміка думки у Шевченка визначається імпліцитно й герметично. В поетичному дискурсі виникає своєрідна інверсія: події та факти історії, українське минуле й біблійні сюжети поет переживає метафізично, тобто спостерігаючи в них сучасне йому життя, буттєві принципи та моральні наслідки людської поведінки будь-якого народу чи епохи. Метафізичне відчуття передається в образах як певний стан серця. Образ у творчості Шевченка часто є історичним типом, який відтворює авторське метафізичне сприйняття реальності.

Так у поемі «Гайдаки» Шевченків образ Гонти символізує почуття свободи й правди: народ відчуває себе на межі загибелі й отримує природне право на самозахист:

Жінки навіть з рогачами
Пішли в гайдамаки...
(рядки 1537 – 1538).

Жінка – найперший символ життя у Шевченка. Гонта вбиває своїх дітей на межі між життям і смертю цілого народу. Гонта у Шевченка не стільки історично правдивий персонаж, скільки типологізований образ, символ, який уособлює стан серця народу, біль на межі буття й небуття. Але щоб сприйняти таку метафізику страждання автора, потрібно зрозуміти реальність колапсу існування цілого народу. В поетичному дискурсі процес сприйняття відбувається за допомогою підтекстів. Для їх прочитування національно-моральна спорідненість читача з буттєвими принципами поета є першочерговою.

Свій біль за Україну, колонізовану та уярмлену, Шевченко передає через скандальний з точки зору офіційної імперської ідеології образ Богдана Хмельницького:

Якби-то ти, Богдане п'яний,
Тепер на Переяслав глянув!
Та на замчище поди[ви]всь!
Упився б! здорово упивсь!
І препрославлений козачий
Розумний батьку!.. і в смердячій
Жидівській хаті б похмеливсь
Або б в калюжі утопивсь,
В багні свинячім.

Амінь тобі, великий муже!
Великий, славний! та не дуже...
Якби ти на світ не родивсь
Або в колісці ще упивсь...
То не купав би я в калюжі
Тебе преславного. Амінь
(Якби-то ти, Богдане п'яний...)

Пощанування («препрославлений козачий розумний батьку!») і водночас зневага («в калюжі утопивсь, в багні свинячім», «якби ти... в колісці ще упивсь») до гетьмана зумовлена поетовим спостереженням катастрофи України, до якої призвела політика Богдана Хмельницького. Шевченко у своїй інтуїції щодо долі нації не зважає на докази істориків, які намагалися виправдати гетьмана України «об'єктивними» обставинами. Серце поета сутнісно бачить стан речей. Суд Шевченка над Богданом:

Якби ти на світ не родивсь
Або в колісці ще упивсь...
То не купав би я в калюжі
Тебе преславного... –

створює численні концептуальні підтексти почуття й аналізу, емоції і смислу. Використання поетом знижено-побутової лексики вказує на народний характер мотивації, на відсутність ідеологічного кар'єризму, притаманного більшості української інтелігенції, а також на глибину поетового болю за стан України.

Шевченко будує національну парадигму концепту серця, яку усвідомити, на думку поета, повинна насамперед інтелігенція (еліта):

Подивіться лишень добре,
Прочитайте знову
Ту ю славу. Та читайте
Од слова до слова,
Не минайте ані титли,
Ніже тії коми,
Все розберіть... та й спитайте
Тойді себе: що ми?..
Чий сини? яких батьків?
Ким? за що закуті?..
То й побачите, що ось що
Ваші славні Брути:
Раби, подножки, грязь Москви,
Варшавське сміття – ваші пани
Ясновельможні гетьмани.
Чого ж ви чванитеся, ви!
Сини сердешної України!
Що добре ходите в ярмі,
Ще лучше, як батьки ходили...
(«І мертвим, і живим...», рядки 149 – 167).

Поет задає програму національного самоусвідомлення еліти через утвердження її тотожності з народом і заперечення колоніальної свідомості. Це метафізика свободи й правди не залежно від історичної доби. Вживана автором інверсія минулого й сучасного спонукає до переживання помилок історії як проблем власної свідомості.

Відтак, серце у поета є точкою перетину і взаємозалежності того, що відбувається в історії, та особистого досвіду. Перебуваючи на засланні, Шевченко запише:

Чого ж тепер заплакав ти?
Чого тепер тобі, старому,
У цій неволі стало жаль –
Що світ зав'язаний, закритий!
Що сам еси тепер москаль,
Що серце порване, побите,
І що хороше-дороге
Було в йому, то розлилося...
(«Ну що б, здавалося, слова...», рядки 39 – 46).

Ключові інтенції «світ зав'язаний, закритий!», «серце порване, побите» мають безпосередній зв'язок із трансцендентним відчуттям поетом своєї долі: «...история моей жизни составляет часть истории моей родины» (Письмо Т. Гр. Шевченка к редактору «Народного чтения»).

Шевченко вистраждав духовно й фізично усвідомлення онтологічності людського існування та буттєвості поетичного слова:

Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос – більш нічого.
А серце б'ється – ожива,
Як їх почує!.. Знать, от Бога
І голос той, і ті слова
Ідуть меж люди!..
(«Ну що б, здавалося, слова...», рядки 1 – 6);

Мій Боже милий,
Даруй словам святую силу –
Людськеє серце пробивать,
Людській сльози проливать,
Щоб милость душу осінила...
([«Марина»], рядки 121 – 125);

Слова його лились, текли
І в серце падали глибоко!
Огнем невидимим пекли
Замерзлі душі...
(«Пророк», рядки 7 – 10).

Народжується трансцендентний акт як спорідненість автора з читачем («слова ідуть меж люди») у формі «подія – текст – читач». Автор з його досвідом виявляє себе герметичною ланкою між фактом і його буттєвістю, наголошеною поетичним словом. Текст («слово») інтегрує цінності автора в метафізичні переживання іншої людини. Така інтеграція можлива стосовно окремої громади й цілого народу.

Невіддільна від емоційного переживання думка Шевченка створює об'ємний простір концепту серця для реалізації його раціонально-емоційного сутнісного змісту. З поліфонії фразових підтекстів, які виникають завдяки конкретному контексту, проявляється трансцендентна мета смислу – це межа між об'ємами сприйняття та розуміння читачем. Пробудження філософського аналізу – основна функція художнього концепту. Він спонукає читача замислитися, а отже, вийти за межі власних упереджень. Читач отримує можливість почати внутрішній коментар тексту через власне світовідчуття. Автор коригує читачський коментар своєю емоцією. У будь-якому разі Шевченко досягає ефекту створення концептуального зацікавлення реципієнта. Поет розгортає дискурс від серця народу і через концепт серця виходить на універсальну проблему гідності людини.

Емоція серця у поета утворює парадигмально вищий концептуальний рівень, несе в собі смисл. Саме тому концепт серця у Шевченка є важливим для окреслення кордоцентризму в історії української філософії, а філософи періодично повертаються до Шевченкових текстів. Для світовідчуття українця поетичні смисли Шевченка є апостеріорними: читач реагує передусім на емоції

автора через підтексти, сприйняття яких залежить від інтуїції реципієнта. Тут віднаходимо сутність проблеми перекладу текстів Шевченка іншими мовами. Перекладаються, як правило, смислові підтексти. Натомість емоційні для носія іншої мови й ментальності є «закритими», оскільки його емоційний спектр суттєво відрізняється від Шевченкового. Інтуїція тексту як духовно-ментальний контекст у перекладі взагалі зникає. Тому концептуальність поняття «серце» у Шевченка пов'язана не тільки із загальнокультурним контекстом, але й з народною релігійною традицією. Взаємопов'язаність загальнокультурних та етнічних образів і сюжетів відчувається в контексті не лише філософських і пророчих творів поета. Концептуальна універсальна емоція серця виникає в поезіях раннього періоду («Причинна», «Думки», «Тарасова ніч», «На вічну пам'ять Котляревському», поема «Катерина») і простежується протягом усієї творчості поета, аж до останнього вірша «Чи не покинуть нам, небого...».

Образ серця, його емоційне та смислове наповнення, що залежить від контекстуальної ситуації, залишає об'єм концепту серця незавершеним,

таким, що імпліцитно переживається читачем у діалозі, започаткованому автором. Емоційний рівень концепту актуалізує співмірність між стражданням і відповіддю на нього лише у випадку взаєморозуміння автора й читача. Це не відбувається без спільної телеології, тобто без «здатності» самого читача співтворити з автором. Така телеологія є глибинним рівнем свідомості й відтворюється ідіоматично, структурами рідної мови, яка несе в собі неповторність світовідчуття, тому весь об'єм концепту не передається при перекладі тексту іншими мовами. Малярські твори, і зокрема твори Шевченка, не потребують перекладу і тому є більш доступними для концептуального розуміння реципієнтом. Поезії ж, покладені на музику, продукують комунікативну дію, залежну від природної темперованості нашого слуху, оскільки музика універсально передає емоції людини в єдності естетичного й етичного.

Концепт серця як системна парадигма є елементом стилю Шевченка, відтворює есенціальну образну форму існування народного життя, вмотивовує інші концепти і репрезентує телеологію українського народу у світі.

Література

1. Барабаш Ю. Україна // Теми і мотиви поезії Тараса Шевченка. – К., 2008. – С. 12.
2. Коцюбинська М. Етюди про поетику Шевченка. Літературно-критичний нарис. – К., 1990.
3. Коцюбинська М. Мої обрії. – Київ, 2004. – С. 80-94.
4. Смаль-Стоцький С. Т. Шевченко. Інтерпретації. – [Нью-Йорк, Париж, Торонто, 1934]. – Черкаси, 2003.
5. Степанов Ю. Концепты. Тонкая пленка цивилизации. – М., 2007. – С. 20.
6. Ярмусь С. Памфіл Данилович Юркевич (1826–1874) та його філософська спадщина // Юркевич П. Твори. – Вінніпег, 1979. – С. 27-28.
7. Molinié M.-D., o.p. Un feu sur la terre. Réflexions sur la théologie des Saints. I. Un divine blessure. – Paris, 2001.

Оксана Яковина

НАЦИОНАЛЬНАЯ ТРАНСЦЕНДЕНЦИЯ, СМЫСЛ, ДИАЛОГ В ПАРАДИГМЕ СЕРДЦА ТАРАСА ШЕВЧЕНКО

Аннотация. В статье речь идет о парадигматических характеристиках концепта сердца в поэзии Тараса Шевченко. Национальное измерение концепта проявляется в трансцендентально-метафизическом синтезе современного и исторического, синтагмы и парадигмы образов.

Ключевые слова: концепт сердца, национальная парадигма, трансцендентность, бытие, метафизическое переживание, контекст.

Oksana Yakovyna

NATIONAL TRANSCENDENCE, THE SENSE, THE DIALOGUE IN THE PARADIGM HEART OF TARAS SHEVCHENKO

Summary. The article deals with the concept of paradigm properties of the heart in the poetry of Taras Shevchenko. National measurement of concept turns out through transcendental metaphysical synthesis of modern and historical one, turns out through paradigm and syntagma of images.

Key words: concept of the heart, the national paradigm, transcendence, entity, metaphysical experience, context.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2013 р.

Яковина Оксана Петрівна – кандидат філологічних наук і магістр релігійних наук, науковий співробітник відділу шевченкознавства Інституту літератури Національної академії наук України.